

<https://doi.org/10.52326/csd2024.12>

DIRECTIONS OF ACTION FOR ATTENUATING ROMANIA'S FOREIGN DEFICIT

DIRECȚII DE ACȚIUNE PENTRU DIMINUAREA DEFICITULUI EXTERN AL ROMÂNIEI

Camelia MILEA

“Victor Slăvescu” Centre for Financial and Monetary Research of the Romanian Academy, Bucharest, Romania

Abstract. Romania has faced, continuously, an external deficit after 1990, generally, of high level, according to international standards. In the article, the author intends to highlight some directions of action that will lead to the reduction of the foreign deficit in Romania starting from its causes. These include, especially, structural problems that have not yet been solved, such as poorly developed transport infrastructure; lack of availability of labor force properly qualified; domestic demand not met by national supply; export of low and medium processed products at low external prices; high share of energy-consuming sectors and low energy efficiency, but also the evolution of the budget deficit.

The methodology used joins the identification of causalities with descriptive analysis, empirical analysis and data interpretation.

The article is based on the research project "Romania's external deficit in current domestic and international conditions", elaborated in CFMR "Victor Slăvescu" in 2023, under the coordination of Camelia Milea, Ph.D in economics.

Keywords: *causes, current account, measurements, negative balance, structural problems*

JEL code: *F14, F19, F32*

Abstract. România se confruntă încontinuu cu deficit extern după 1990, în general, de nivel ridicat, conform standardelor internaționale. În articol, autoarea își propune să evidențieze unele direcții de acțiune care să contribuie la micșorarea deficitului extern pornind de la cauzele acestuia. Printre acestea se numără, în special, probleme structurale care încă nu au fost remediate, precum infrastructura de transport slab dezvoltată; lipsa de disponibilitate a forței de muncă a cărei calificare este adecvată; cererea internă nesatisfăcută de oferta națională; exportul de produse cu grad redus și mediu de prelucrare și prețuri externe mici; ponderea mare a sectoarelor energofage și eficiența energetică redusă, dar și evoluția deficitului bugetar.

Metodologia utilizată îmbină identificarea unor cauzalități cu analiza descriptivă, analiza empirică și interpretarea datelor.

Articolul are la bază proiectul de cercetare „Deficitul extern al României în condițiile interne și internaționale actuale”, elaborat în cadrul CCFM „Victor Slăvescu” în anul 2023, sub coordonarea d-nei dr. Camelia Milea.

Cuvinte cheie: *cauze, cont curent, măsuri, sold negativ, probleme structurale*

Introducere

Echilibrul extern este mai mult un concept teoretic, către care tinde fiecare economie, și care se evaluează prin intermediul balanței de plăți externe, document care evidențiază situația unei economii naționale în raporturile ei cu restul lumii, și competitivitatea externă.

Atât în teorie, cât și în practică, se analizează cu precădere deficitele externe (și nu excedentele), deoarece procesul de ajustare supune țara la presiunea măsurilor corective și antrenează diminuarea rezervelor internaționale ale acesteia.

Fragmentarea comerțului internațional, ca urmare a apariției de noi restricții comerciale, conflictele militare armate, tensiunile în creștere dintre SUA și China au amplificat incertitudinea economică, socială și politică, cu efecte negative asupra creșterii economice pe plan mondial, în 2021-2023. De asemenea, majorarea prețurilor energiei, țițeiului și gazelor naturale în 2022 și politicile monetare rigide au determinat încetinirea creșterii economice în țările Uniunii Europene, și implicit reducerea cererii externe a acestora. În acest context, România a resimțit efecte negative în sensul micșorării exporturilor (Uniunea Europeană fiind principalul partener comercial), și al majorării importurilor din punct de vedere valoric, cu consecințe în direcția accentuării deficitului de cont curent.

Factorii care determină evoluția contului curent sunt atât externi, cât și interni fiecărei țări. Considerăm că printre cei mai importanți se numără dinamica produsului intern brut, evoluția soldului bugetului de stat, structura relațiilor comerciale, nivelul și structura exporturilor și importurilor coroborate cu interdicțiile existente și gradul de fragmentare comercială, nivelul și evoluția inflației, a investițiilor străine directe și a poziției investiționale internaționale, nivelul datoriei publice externe și costul serviciului datoriei, atât la nivel de țară cât și la nivel global, în special al principalilor parteneri comerciali.

Metodologia utilizată pentru elaborarea lucrării îmbină analiza descriptivă, teoretică și empirică a datelor statistice și interpretarea acestora, cu identificarea unor cauzalități.

Subiectul analizat este important deoarece se încadrează în sfera obiectivelor naționale, de atenuare a dezechilibrelor existente în economie, și de pregătire a procesului de aderare la zona euro.

Unele direcții de acțiune menite să determine diminuarea deficitului extern al României

În România, deficitul extern este determinat de soldul negativ al contului curent.

După 1990, țara noastră a înregistrat în fiecare an deficit de cont curent, care uneori a depășit limita de 5% în PIB (vezi figura 1), stabilită de Fondul Monetar Internațional, dincolo de care deficitul necesită măsuri de supraveghere și chiar de contracarare. Nivelurile mai ridicate ale deficitului de cont curent în PIB au fost în perioadele de boom economic, având în vedere că România s-a bazat pe creștere economică prin consum, dar și ca urmare a unor șocuri externe cu efecte negative asupra comerțului exterior al țării noastre, cum ar fi cel cauzat de măsurile adoptate pentru a opri răspândirea Covid-19, din 2021-2023.

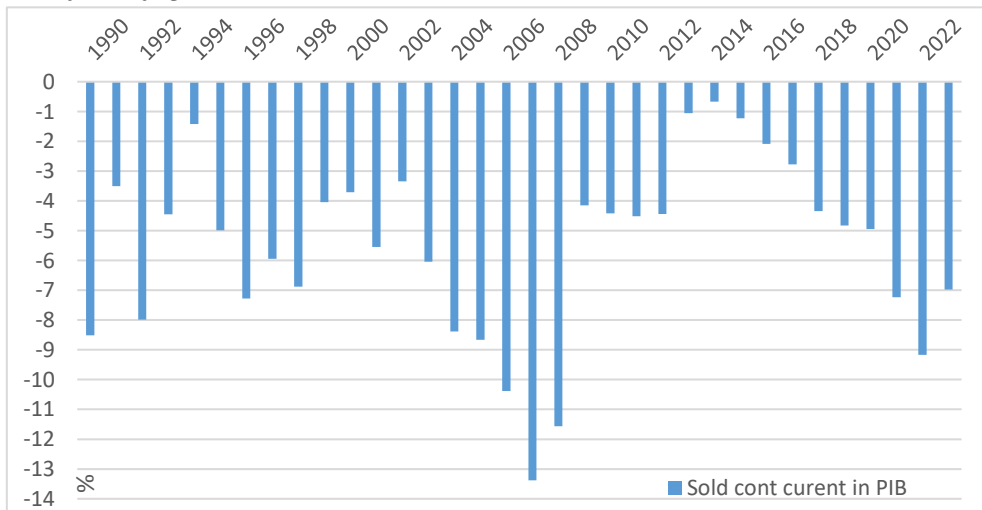

Figura 1. Deficitul de cont curent al României (ca pondere în PIB) (%)

Sursa: date BNR [2] și calculele autorului

Deficitul de cont curent al României este influențat de o multitudine de factori, confirmând teoria conform căreia balanța de plăți externe reflectă caracteristicile economiei naționale.

Apreciem că cele mai importante cauze ale soldului negativ al contului curent al țării noastre sunt: un necesar de investiții la nivel național mai mare decât economisirile autohtone; o cerere internă care nu este satisfăcută integral de producția autohtonă, în condițiile unei creșteri economice bazată pe consum, stimulată de politica fiscală expansionistă; problemele de competitivitate non-preț ale unor sectoare; situația soldului bugetar și cauzele acestei evoluții; gradul redus de prelucrare a exporturilor, insuficienta dezvoltare a sectorului agroalimentar; eficiența energetică scăzută; lipsa de disponibilitate a forței de muncă a cărei calificare este adecvată, în contextul unei emigrații importante; infrastructura rutieră insuficient dezvoltată, oferta turistică insuficient de atractivă, mai ales datorită raportului calitate/preț [1], [10].

În evidențierea unor direcții de acțiune menite să contribuie la reducerea deficitului extern al României, pornim de la aceste cauze.

Astfel, stimularea economisirii autohtone prin oferirea unei rate reale pozitive a dobânzii la depozite poate contribui la reducerea decalajului dintre necesarul de investiții și economiile disponibile, și implicit la micșorarea deficitului extern.

În România, exporturile nu numai că au fost mai mici decât importurile mereu [2], dar și ritmul de creștere a acestora a fost, în cei mai mulți ani, mai redus comparativ cu cel al importurilor (vezi figura 2).

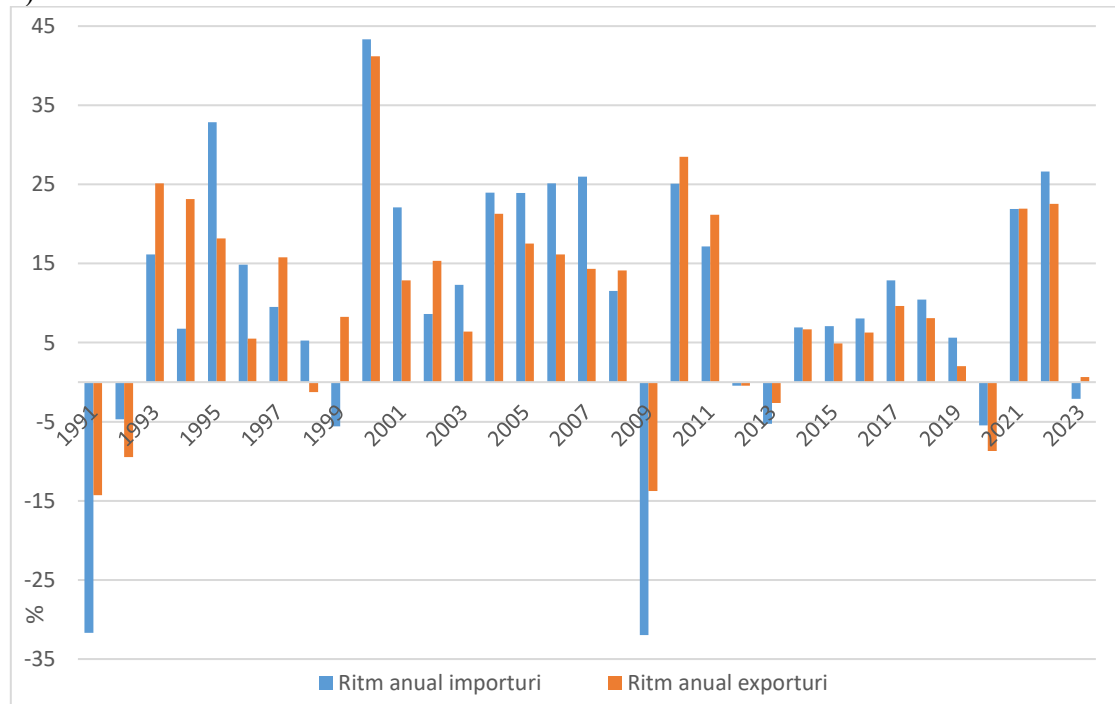

Figura 2. Evoluția exporturilor și a importurilor în România (ritm anual, %)

Sursa: date BNR [2] și calculele autorului

Pentru îmbunătățirea competitivității non-preț sunt necesare măsuri cum ar fi îmbunătățirea infrastructurii de transport, a calității educației, a stabilității politice și legislative, reducerea birocrăției și oferirea de sprijin pentru afaceri; creșterea calificării forței de muncă, și a cheltuielilor cu cercetarea, dezvoltarea și inovarea în institutele de cercetare, cu aplicabilitate mai ales în domeniul de producție; consolidarea legăturii dintre știință și industrie; creșterea transparenței și eficacității administrației publice și a sistemului judiciar [6], [9].

În acest context, considerăm ca fiind necesară stimularea dezvoltării producției naționale de bunuri *tradables* (bunuri exportabile și bunuri ce pot înlocui importurile), care ar avea ca efect diminuarea deficitului balanței bunurilor prin majorarea exporturilor, respectiv micșorarea importurilor. Producția de *tradables* nu s-a dezvoltat în același ritm cu cererea externă și cu absorbția internă, deoarece alocarea resurselor nu a favorizat expansiunea acestui sector, multe investiții

îndreptându-se către sectorul imobiliar și către comerț [3]. Pentru dezvoltarea sectorului de bunuri *tradables* pot fi atrase investiții autohtone și străine directe prin simplificarea intrării pe piață, și a legislației, prin crearea unor parteneriate public-privat atractive, prin investiții în infrastructură, etc.

Având în vedere că deficitul balanței bunurilor provine în proporție de 36,5% de la grupa de mărfuri “produse chimice și plastice” (din care majoritatea sunt produse farmaceutice), în 2022 [1], [11], considerăm că ar trebui susținută industria farmaceutică națională, prin investiții și inovații, prin orientarea cererii interne către produse autohtone. De asemenea, apreciem potențialul promovării la nivel național a tratamentelor cu plante, în care România are o tradiție, și a căror producție este deja dezvoltată pe plan național.

În țara noastră, sectorul agroalimentar înregistrează deficit comercial aproape continuu (0,3% din PIB în anul 2022) [1], [11], care este determinat de exporturi de materii prime din Agricultură, silvicultură, pescuit și importuri de produse alimentare prelucrate. Un alt aspect cu efecte negative, atât asupra cererii interne, cât și asupra soldului contului curent, constă în faptul că se exportă materii prime din Agricultură, silvicultură, pescuit în defavoarea satisfacerii cererii interne, pentru aceasta recurgându-se la importuri. Considerăm că sunt necesare investiții, acordarea de stimulente pentru a se prelucra materiile prime agricole în țară și a se exporta produse agricole prelucrate. Creșterea nivelului de investiții, inclusiv a gradului de absorbție a fondurilor europene, ar ajuta la îmbunătățirea ofertei autohtone de produse agroalimentare pentru export, dar și pentru satisfacerea cererii interne.

Uniunea Europeană este principalul partener comercial al României, cu 73% din importuri, respectiv 72% din exporturi, în 2022 [11], [12]. Evoluția din ultimii trei ani, de diminuare a creșterii economice a Uniunii Europene cu efecte negative asupra cererii de exporturi românești ne pune în situația să ne gândim la posibilitatea ca România să-și diversifice relațiile comerciale, orientându-se și către alte piețe externe inclusiv către țări cu care au existat relații tradiționale, din Asia (China și India), din lumea arabă sau din America Latină.

Politica fiscală are un rol important în remedierea dezechilibrului extern. Însă, trebuie avută în vedere implementarea unui regim fiscal care să asigure motivații adecvate în economie. Astfel, regimul fiscal preferențial al întreprinderilor mici și mijlocii sprijină crearea firmelor, dar caracterul său diferențiat poate limita motivația de expansiune a activității [7]. De asemenea, predictibilitatea legislativă, disciplina fiscală și respectarea angajamentelor asumate ar conduce la scăderea sustenabilă a dobânzilor și la realizarea de investiții. În plus, este necesară alocarea de resurse suplimentare pentru educație și sănătate (care să susțină capitalul uman), eficientizarea cheltuielilor publice, inclusiv un sistem echitabil de salarizare și de pensii; prioritizarea de investiții orientate către producția de *tradables* (bunuri tranzacționabile); îmbunătățirea sistemului de colectare a taxelor și impozitelor. Majorarea taxelor și impozitelor nu este de dorit întrucât poate avea efecte negative asupra creșterii economice. Un nivel ridicat de impozitare ar mări și gradul de evaziune proporțional cu valoarea veniturilor nemeritate câștigate. Ar fi bine, de asemenea, să nu se mai acorde diferite excepții unor companii. Trebuie găsite metodele și cadrul legislativ care să împiedice “optimizările fiscale” la limita legalității, practicate de marile companii [8].

România este importator net de energie [2], deși în ultima perioadă, consumul de energie s-a redus, în contextul tendinței globale de îmbunătățire a randamentelor și de limitare a emisiilor de carbon inițiată la nivelul Uniunii Europene.

România deține multiple resurse potențiale de energie. Astfel, pentru a reduce deficitul balanței comerciale de energie, producătorii autohtoni ar putea să valorifice pe de o parte, potențialul de energie verde (solară, eoliană, biomasă) de care țara dispune (eventual cu ajutorul sumelor puse la dispoziție de UE pentru acest scop prin Planul național de redresare și reziliență), și pe de altă parte, să continue exploatarea combustibililor fosili, menținându-se un echilibru între producția celor două tipuri de energie, având în vedere că producția de energie regenerabilă are dezavantaje, și presupune costuri ridicate, incertitudini și probleme (de ex. lipsa capacității de stocare, dificultatea sau chiar imposibilitatea reciclării materialelor folosite în producția de energie verde - a bateriilor auto, a paletelor de la morile de vânt-, raritatea și costul extrem de mare al materiilor prime utilizate la producția de baterii pentru mașinile electrice, etc).

În plus, în prezent, în balanța resurselor energetice, în afară de deficitul produs de comerțul internațional cu energie electrică (care este destul de mic), există deficit mare de țiței brut, dar și de combustibili minerali și de gaze naturale [11] (vezi tabelul 1).

În aceste condiții, propunem să se realizeze investiții pentru exploatarea zăcămintelor de gaze naturale *onshore* și *offshore* (există încă multe zăcăminte de gaz metan neexploatate în România), și de țiței prin tehnici prietenoase cu mediul, utilizând inclusiv fonduri europene. Astfel, s-ar putea asigura necesarul intern, diminuându-se importurile de resurse energetice, și implicit deficitul balanței energetice.

Tabelul 1. Balanța resurselor energetice în România

	Sold (mil. euro) în 2021	Pondere în 2021 (%)	Sold (mil. euro) în 2022	Pondere în 2022 (%)
Total	-4241	100	-7325	100
Gaze naturale	-518	12,2	-1742	23,8
Energie electrică	-360	8,5	-547	7,5
Combustibili minerali	-559	13,2	-601	8,2
Țiței brut	-2637	62,2	-5145	70,2
Produse petroliere	-167	3,9	710	-9,7

Sursa: date BNR [11] și calculele autorului

De asemenea, considerăm că ar fi bine să se reducă exporturile de mărfuri-resurse energetice, în favoarea pieței naționale, reducându-se astfel necesarul de importuri, și implicit cheltuielile cu importurile.

România se confruntă de mai mulți ani cu problema emigrației forței de muncă, care provoacă pierderea de capital uman cu diferite grade de calificare. Acest fenomen afectează negativ PIB-ul, în general, și producția de bunuri destinate exporturilor, în particular, deci, procesul de producție merit să susțină dezvoltarea economiei.

De aceea, sunt necesare măsuri pentru a opri emigrația românilor, dar și pentru adaptarea calificării românilor din țară la cerințele de pe piața forței de muncă, inclusiv prin utilizarea de fonduri structurale cu care se poate face reconversia/specializarea forței de muncă.

Infrastructura de transport rutier aflată într-o stare necorespunzătoare este una dintre barierele în calea dezvoltării economiei, în general, și a activității de export, în particular. Drept urmare, este necesară îmbunătățirea infrastructurii de transport pentru a susține dezvoltarea în mai multe sectoare de activitate. Astfel, extinderea rețelei de autostrăzi ar oferi susținere producătorilor agricoli locali pentru livrarea rapidă a mărfurilor, dar și firmelor externe care livrează produse agroalimentare pe piața autohtonă. De asemenea, s-ar îmbunătăți accesul la destinațiile turistice, atrăgând mai mulți turiști români sau străini. În plus, produsele autohtone destinate exporturilor ar putea fi livrate mai rapid și cu costuri mai mici. Și nu în ultimul rând, s-ar îmbunătăți prestarea de servicii de transport rutier de mărfuri, care asigură în prezent un excedent în cadrul contului curent (în 2023 surplusul sectorului de servicii de transport rutier a fost de 1,9% din PIB, iar în 2022, de 2,1%) [2], [11].

Rețeaua feroviară a suferit pierderi atât prin diminuarea calității materialului rulant (locomotive și vagoane de marfă, dar și de călători), a scăzut lungimea totală a căilor ferate interne, a crescut uzura și gradul de deteriorare a acestora [4], [10]. De aceea, sunt necesare investiții pentru a susține transportul feroviar de marfă și de călători.

În lumina experienței din ultimii trei ani (a blocajelor în aprovizionare și producție determinate, mai întâi, de măsurile adoptate de autorități pentru a opri răspândirea covid-19, apoi de sincronizarea la scară mondială a redresării economiilor, în special, în 2021, și a crizei microprocesoarelor ca urmare a problemelor medicale și economice din China în 2022), considerăm ca fiind utile și necesare investiții în lanțuri de producție, de depozitare și de aprovizionare care să asigure satisfacerea cererii interne în situații de criză, dar și să susțină oferta pentru export.

În ceea ce privește dotarea armatei, apreciem că este necesară utilizarea în mai mare măsură de echipamente și materiale cumpărate de pe plan național, pentru revitalizarea industriei locale,

inclusiv prin atragerea investitorilor străini, și prin realizarea de contracte care să impună ca mentenanța și reparațiile să se realizeze de firme românești.

Deși activitatea de turism internațional a cunoscut o intensificare în ultimele decenii în România, în special, în urma intrării în Uniunea Europeană, și implicit a relaxării condițiilor de circulație transfrontalieră, balanța externă a turismului românesc este constant deficitară ca urmare a încasărilor relativ mici [5], în contextul unei oferte turistice necorespunzătoare din punct de vedere calitativ și cantitativ (raport prost calitate /preț, resurse interne naturale și antropice insuficient valorificate), a unei calități reduse a serviciilor oferite comparativ cu cele din țările vecine (Grecia, Bulgaria).

Pentru a obține o îmbunătățire a soldului balanței serviciilor de turism este necesară atragerea de mai mulți turiști străini în România prin diferite modalități. Printre acestea, menționăm renovarea obiectivelor cultural-istorice; valorificarea patrimoniului natural și antropic; a zonelor viticole, a bucătăriei naționale; îmbunătățirea infrastructurii de cazare (din punct de vedere al raportului calitate/preț) și a infrastructurii rutiere pentru a face ca accesul către obiectivele turistice să fie facil; furnizarea de informații turistice în limbi străine; realizarea de marcaje și hărți ale traseelor; realizarea și promovarea de tururi tematice menite să conducă la cunoașterea tradițiilor și folclorului românesc. Astfel, există mai multe tipuri de turism cu potențial de dezvoltare în România, printre care: turismul rural, turismul de aventură (care se referă la experiențele culturale și cele în natură), turismul de sănătate (cure sau/și băi cu ape cu proprietăți curative, cu nămol sapropelic, etc), turismul de *spa* și *wellness* (care presupune valorificarea ariilor naturale, a activităților în aer liber, și produse alimentare organice locale, de înaltă calitate) [13].

Concluzii

Printre măsurile cu potențial de a susține dezvoltarea economiei naționale și micșorarea deficitului extern, apreciem ca fiind mai importante dezvoltarea industriei farmaceutice și a sectorului agroalimentar, prin investiții și inovații, prin orientarea cererii interne către produse autohtone; diversificarea relațiilor comerciale ale României, inclusiv cu țări cu care au existat relații tradiționale, în contextul unei dependențe comerciale prea ridicate de Uniunea Europeană, respectiv de evoluția economică a acesteia; implementarea unui regim fiscal care să asigure motivații adecvate în economie (predictibilitate legislativă, disciplină fiscală, respectarea angajamentelor asumate, alocarea de resurse suplimentare pentru educație și sănătate, eficientizarea cheltuielilor publice; prioritizarea de investiții orientate către producția de *tradables*; îmbunătățirea sistemului de colectare a taxelor și impozitelor); oprirea pierderii de capital uman prin emigrație și chiar inversarea acestui proces prin întoarcerea românilor în țară; îmbunătățirea infrastructurii de transport pentru a susține dezvoltarea economică pe multiple planuri; realizarea de investiții în lanțuri de producție, de depozitare și de aprovizionare care să asigure satisfacerea cererii interne în situații de criză; creșterea încasărilor externe din turism (mai ales, prin îmbunătățirea gradului de valorificare a patrimoniului natural și antropic; îmbunătățirea infrastructurii de cazare, din punct de vedere al raportului calitate/preț, și a infrastructurii rutiere de acces).

Turismul și agricultura beneficiază de fonduri structurale dedicate care pot fi folosite pentru realizarea de investiții cu care să se atingă standardele europene, și treptat să se diminueze presiunea deficitelor acestor sectoare asupra contului curent. De asemenea, fondurile europene pot fi folosite și pentru dezvoltarea infrastructurii.

Având în vedere faptul că România deține multiple resurse de energie, pentru a reduce deficitul balanței comerciale de energie, considerăm că producătorii autohtoni ar trebui să valorifice atât potențialul de energie verde, cât și combustibilii fosili, menținându-se un echilibru între producția celor două tipuri de energie, mai ales în contextul incertitudinilor și al problemelor legate de producția de energie regenerabilă.

Referințe

1. Banca Națională a României (1992-2024), *Raport anual*, 1991-2023, București
2. Banca Națională a României (1992-2024), *Buletine lunare: decembrie 1991, decembrie 1993, decembrie 1995, decembrie 1997, decembrie 1999, decembrie 2000, decembrie 2001, decembrie 2002, decembrie 2003, decembrie*

- 2004, decembrie 2005, decembrie 2006, decembrie 2007, decembrie 2008, decembrie 2009, decembrie 2010, ianuarie 2012, ianuarie 2013, august 2013, ianuarie 2014, ianuarie 2015, decembrie 2015, decembrie 2016, decembrie 2017, ianuarie 2019, ianuarie 2020, decembrie 2021, decembrie 2022, decembrie 2023, iunie 2024, București;
3. Banca Națională a României (2016), *Raport asupra Stabilității Financiare decembrie 2016*, Anul I, nr. 2, București,
 4. Banca Națională a României (2020), *Raport asupra Stabilității Financiare iunie 2020*, Anul V (XV), nr. 9 (19), București
 5. Banca Națională a României (2021), *Raport asupra Stabilității Financiare iunie 2021*, Anul VI (XVI), nr. 10 (20) Serie nouă, București,
 6. Banca Națională a României, (2021), *Raport asupra stabilității financiare decembrie 2021*, Anul VI (XVI), nr. 11 (21) Serie nouă, București,
 7. Banca Națională a României, (2022), *Raport asupra stabilității financiare decembrie 2022*, Anul VII (XVII), nr. 13 (23) Serie nouă, București,
 8. Banca Națională a României, (2023), *Raport asupra stabilității financiare iunie 2023*, Anul VIII (XVIII), nr. 14 (24) Serie nouă, București,
 9. Banca Națională a României, (2023), *Raport asupra stabilității financiare decembrie 2023*, Anul VIII (XVIII), nr. 15 (25) Serie nouă, București,
 10. Banca Națională a României (2024), *Raport asupra stabilității financiare, iunie 2024*, Anul IX (XIX), nr. 16 (26) Serie nouă , București
 11. Banca Națională a României (2000-2023), *Balanța de plăți și poziția investițională internațională a României, Rapoarte anuale 1999-2022*, București;
 12. Institutul Național de Statistică (2024), *Buletin statistic de comerț internațional*, nr. 5/2023, <https://insse.ro/cms/ro/content/buletin-statistic-de-comer%C5%A3-interna%C5%A3ional-nr52024>
 13. Milea C. (2023), *Tourism, Factor of Sustainable Development of the Central Development Region of the Republic of Moldova*, Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere, volumul XLVI, Presa Universitară Clujeană, ISSN 2971-8740, ISSN-L 2971-8740
 14. ***<http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>